

Особливості діяльності Першого Гімнастичного Товариства у Харківській губернії наприкінці XIX та початку XX сторіччя

Лариса Таран

Харківська державна академія фізичної культури,
Харків, Україна

Мета: встановити особливості та напрямки діяльності щодо розвитку фізичної культури і спорту на території Харківської губернії 1-го Гімнастичного Товариства.

Матеріал і методи: матеріалом дослідження слугували збережені рідкісні видання – "отчеты о деятельности Харьковскаго Гимнастическаго Общества за 1895, 1896, 1900, 1909 годы". Методи дослідження: аналіз і узагальнення даних наукової літератури, проблемно-пошуковий, історико-системний та логічний методи.

Результати: з'ясовано, що наприкінці XIX та початку XX століть спорт поширюється у великих містах, а основою для розвитку фізичної культури та спорту стають навчальні заклади та спортивні товариства. Харківське 1-ше Гімнастичне Товариство почало працювати одним із перших на Харківщині. Застосування різних форм організації занять дозволяло проводити широку агітаційну роботу серед населення Харкова щодо залучення до занять фізичною культурою та спортом, у тому числі жінок та дітей; сприяти розвитку видів спорту, які культивувало Товариство.

Висновки: у результаті дослідження встановлено рік заснування та засновників 1-го Гімнастичного Товариства. Розширено результати попередніх наукових досліджень щодо функціонування товариств наприкінці XIX та початку XX століть у наступних напрямках: організаційна структура та склад, функції викладача (тренера), залучення жінок і дітей до занять фізичною культурою, джерела прибутків та статті видатків, розклад та форми організації занять, діяльність з розвитку фізичної культури та окремих видів спорту на території Харківської губернії 1-го Гімнастичного Товариства.

Ключові слова: Гімнастичне Товариство, спортивний рух, фізична культура, спорт, Харківська губернія.

Вступ

Вивчення й аналіз збережених рідкісних видань дозволяє висвітлити особливості розвитку і становлення фізичної культури і спорту в різних регіонах України за часів, коли вона була складовою Російської імперії. Результати дослідження збагачують історичну спадщину галузі, вивчення якої є обов'язковою умовою для розвитку українського суспільства, його національної самосвідомості та самоідентифікації в умовах інтеграції до Європейського союзу.

Дослідженню розвитку спортивного руху у різних регіонах України наприкінці XIX та початку XX століть присвячені роботи багатьох науковців.

У монографії О. Вацеби (1997) встановлено, що перші українські спортивні товариства виникають на Галичині на початку XX століття. Характерною ознакою їх розвитку було те, що більша частина з них функціонувала в рамках суто національних структур. Інші спортивні клуби включилися в офіційні структури польського спорту. Серед найбільш поширених видів спорту того часу – футбол, легка атлетика, гімнастика, лижний спорт, бокс, спортивні ігри.

Правові основи фізичної культури і спорту та, зокрема, спортивних організацій кінця XIX – початку XX століть розглянуто у роботах Л. Вострокнutowa (2001), І. Гасюка (2009). За інформацією, висвітленою Л. Вострокнutowим (2001), можна дійти наступних висновків – розповсюдженню спорту та створенню Товариств сприяли: високий відсоток міського населення в Україні; наявність закладів освіти (університети, гімназії, училища); активна позиція передової громадськості – організаторами були представники інтелігенції; зростання міжнародного спортивного руху та його вплив.

Вивченню розвитку окремих видів спорту, створення

спортивних товариств на Харківщині, починаючи з другої половини XIX століття, присвячена монографія М. Олійника та Ю. Грота (2002).

У науковій роботі О. Ляха-Породька (2009) розкрито становлення сокільського руху на території українських земель, що перебували у складі Російської імперії на початку XX століття.

У публікації А. Бондар (2012) висвітлено, що створення спортивних товариств, клубів, кружків на Слобожанщині у зазначений час сприяло зародженню ряду популярних у сьогоденні видів спорту – гімнастика, важка атлетика, боротьба, бокс, футбол, велоспорт.

Т. Устіноюю (2012) досліджувався розвиток гімнастичного руху в контексті фізкультурної освіти країн Європи (друга половина XIX століття – 30-ті роки XX століття). Встановлено, що розвиток гімнастичного руху зумовлений основними напрямками фізкультурної освіти – гімнастичним, спортивно-ігровим та військово-фізичним.

Вивченню особливостей зародження та становлення фізкультурно-спортивного руху на Катеринославщині (нині Дніпропетровщина) у дореволюційний період (кінець XIX ст. – 1917 р.) присвячена праця авторів І. Балджи, Г. Саленко (2016). Серед перших спортивних організацій були створені "Екатеринославское общество циклистов (1894)", "Екатеринославский (1897) и Каменской (1898) Яхт-клубы".

Наукова праця Г. Грибана (2018) присвячена історії діяльності спортивних товариств на Житомирщині у 1893–1922 роках. За встановленими даними великий вклад у розвиток фізичної культури на Житомирщині було зроблено навчальними закладами. Одним із перших спортивних товариств було відкрито Житомирське товариство велосипедистів-любителів (1893).

Отже, питання розвитку спортивного руху та створення

ня спортивних товариств наприкінці XIX століття в Україні викликає зацікавленість у науковців з метою поширення маловідомих історичних фактів. Стосовно діяльності 1-го Гімнастичного Товариства необхідно уточнення щодо року його створення та засновників, потребують всебічного вивчення особливості його функціонування, як одного із провідних спортивних осередків на той час.

Мета дослідження: встановити особливості та напрямки діяльності з розвитку фізичної культури і спорту на території Харківської губернії 1-го Гімнастичного Товариства.

Матеріал і методи дослідження

Матеріалом дослідження слугували збережені рідкісні видання – "отчеты о деятельности Харьковскаго Гимнастическаго Общества за 1895, 1896, 1900, 1909 годы". Методи дослідження: аналіз і узагальнення даних наукової літератури, проблемно-пошуковий, історико-системний та логічний методи.

Результати дослідження

Наприкінці XIX століття у багатьох країнах бурхливо почав розвиватись спорт, чому сприяли певні умови. Спортивний рух оформлюється організаційно – створені міжнародні федерації гімнастики (1881), регбі (1886), греблі (1892) та міжнародний союз ковзанярів (1892). Поступово окремі види спорту набувають популярності і в Російській імперії, до складу якої відносились Харківська губернія.

Як зазначає С. Філь [13], спортивно-гімнастичний рух в країні у другій половині XIX століття розвивається за зразками західних держав, тобто переважно для заможних і наближених до них громадян. Головною ознакою є те, що спорт поширюється у великих містах. Як правило, очолювали спортивні клуби (найчастіше як почесні) могутні банкири, власники заводів тощо.

Сприяли становленню та розвитку спорту у багатьох випадках іноземні спеціалісти, а саме представники Німеччини, Чехії та інших європейських держав. Це обумовлено відсутністю у країні спеціальних закладів для підготовки фахівців відповідного профілю. Основою для розвитку фізичної культури та спорту за тих часів стають навчальні заклади та спортивні товариства.

Одними із перших на Харківщині починають діяти Харківське товариство велосипедистів-аматорів (1887), Харківське 1-ше Гімнастичне Товариство (1894), Харківське Гімнастичне Товариство "Сокіл" (1907) та інші.

17 листопада 1893 року Міністерство внутрішніх справ Російської імперії затвердило *Устав Гімнастичного Товариства* за номером № 514, яке було засновано у 1894 році з метою – сприяти "...целям физического развития нашего юношества и поддержания здоровья среди населения г. Харькова" [9].

Календарний рік починався з 1 лютого. Звіти про річну діяльність представлялися Губернатору, під наглядом якого воно перебувало, та Медичному Департаменту.

Із історії створення *Гімнастичного Товариства*: "М. м. Г. г. Многие изъ Васъ помнятъ очень хорошо, какъ зародилось наше Общество. Возникнувъ первоначально, по мысли пяти лицъ, въ частномъ домѣ, на одной изъ отдаленныхъ удицъ г. Харькова, куда заходили немногіе поклонники и цѣнители физическаго развитія, оно просуществовало всего лишьъ одинъ годъ, какъ стало тотчасъ-

же очевидными, что тѣ рамки, въ которыхъ инициаторы дѣла думали заключить свою задачу и дѣятельность, дѣлаются тѣсными. Вслѣдъ за этимъ, сознавая неотложную необходимость развитъ и укрѣпить свою мысль на болѣе широкихъ и правильныхъ началахъ, нѣсколько лицъ первоначальнаго кружка любителей гимнастики, среди которыхъ приняли особенное участіе Г. г. Гельферихъ, Тофферъ, Мейеръ, Грозберъ, Гольцгютеръ, Бенць, Гнилинскій, Гутьяръ, Пильстремъ, Черевковъ, Вильгальмъ, Курце и другіе, рѣшили основать въ г. Харьковѣ Гимнастическое Общество по типу тѣхъ, которыя существовали уже за границей и въ Россіи, какъ напр. въ Петербургѣ, Москвѣ и Одесѣ." [9]. Цей факт із звіту про діяльність Товариства за 1895 рік дозволяє назвати його засновників та свідчить, що воно було створено із гуртка любителів гімнастики.

Також, за даними М. Олійника, Ю. Грота [8], причетним до організації Гімнастичного Товариства згадується Карл Августович Трепке, який займався успішною підприємницькою та благодійною діяльністю у місті.

З 1895 по 1901 роки, як зазначається у фінансовому звіті створеної організації, воно орендувало приміщення для занять у Римсько-Католицької церкви по вулиці Кокошкінській дом № 4 (сучасна адреса – вулиця Гоголя, 4) за щорічну плату 600 карбованців. У подальшому було орендовано приміщення Реального училища по вулиці Старомосковській (сучасна адреса – Московський проспект), при цьому плата складала у 1909–1911 роках 200 карбованців.

До складу *Гімнастичного Товариства* входили: голова, секретар, касир, члени ради або правління, викладачі, лікарі, почесний опікувач товариства (губернатор), почесні члени та дійсні члени. Головою Товариства у збережених звітах за 1895–1901 роки зазначається доктор медицини Олександр Михайлович Черевков, а у звіті за 1909 рік – Павел Карлович Трепке.

Головним викладачем, або гімназіархом Товариства (у сучасному розумінні тренером), був Микола Федорович Вільгальм. (уродженець Харкова, закінчив курси Берлінського гімнастичного товариства. У 1913 році на Всеросійському зльоті гімнастів за успішний виступ спортсменів Харківського навчального округу імператор Микола II присвоїв М. Ф. Вільгальму звання "Гимназиарх всея Руси"). В його функції входило наглядати за гімнастичними заняттями, розмішувати відвідувачів по відділенням, призначати послідовність виконання різноманітних гімнастичних вправ та слідкувати за їх точним виконанням, призначати час відпочинку, не допускати надмірного охолодження тіла тощо.

Серед викладачів, які допомагали М. Ф. Вільгальму, значилися прізвища: Б. Краевській (викладач фехтування, 1895), Гассельбрингъ, Гутьяръ, Рингсъ (керівники відділень, 1896), г-жа М. Е. Крушель (завідуюча дамською гімнастикою з 1896 року).

У складі Товариства були лікарі – д-р А. М. Черевковъ, Ю. Р. Пенский, М. Е. Крушель, завдяки чому відвідувачі знаходились під медичним наглядом та могли користуватись необхідними порадами з їх боку.

Як зазначено у витягу до уставу Товариства, воно складалося, окрім почесних та дійсних членів, ще з відвідувачів. Для дійсних членів та відвідувачів існували певні вікові обмеження. Дійсні члени могли бути не молодше 21 року, а вік відвідувачів мав становити 8 років та старше. Кількість дійсних членів Товариства, згідно до звітів про

його діяльність [9; 10; 11; 14] поступово зростає (рис. 1). З вересня 1896 року до складу дійсних членів включено жінок у зв'язку з тим, що Товариство відкрило курси гігієнічної гімнастики для жінок.

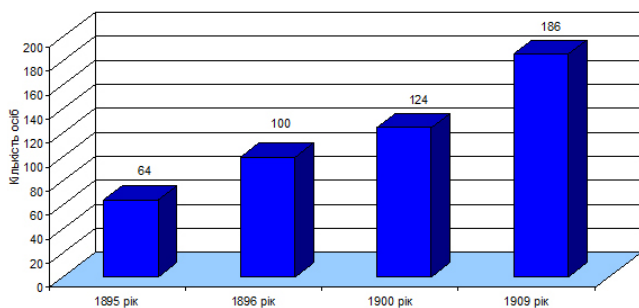

Рис. 1. Кількість дійсних членів 1-ого Гімнастичного Товариства у 1895, 1896, 1900, 1909 роках

Гімнастичне Товариство існувало на суспільних началах, на що вказує наступна цитата: "...безвозмездное служение всѣх членовъ нашего Общества столь благому намѣренію..." [9]. Єдиним, хто отримував жалування, був викладач гімнастики М. Ф. Вільгальм.

До основних джерел прибутків Товариства відносяться наступні: внески дійсних членів, відвідувачів, організація публічних вечорів, пожертвування Товариству.

Заняття гімнастикою у Товаристві були організовані на платній основі. Так, для дійсних членів це коштувало 10 карбованців на рік та 3 карбованці одноразово, при умові плати за півроку. Для відвідувачів оплата становила 1 карбованець на місяць або 10 карбованців на рік, при умові піврічного внеску.

Найбільші пожертвування поступали від почесного члена Товариства Максиміліана Христіановича Гельферихъ. Серед тих, хто допомагав Товариству фінансово або спортивним інвентарем, слід назвати прізвища Г. А. Пильстремъ, Б. А. Краєвскій, П. А. Носковъ, Н. І. Кудрячевскій, М. С. Навратиль, Р. К. Мейеръ, В. І. Пидде.

Витрати Товариства були пов'язані з орендою приміщення, виплатою жалування викладачу та служителю, придбання та ремонт спортивного знаряддя, проведення публічних вечорів, призи для змагань, підписка журналів і таке інше.

У звіті Товариства за 1909 рік [14] представлено розклад або план занять для різних груп, які входили до його складу (таблиця 1). Згідно до розкладу лише дійсні члени могли займатися щодня (окрім суботи та неділі) по дві години. Для інших груп відвідувачів на тиждень планувалось два заняття з різною тривалістю: дорослі відвідувачі (чоловіки) займались протягом двох годин, дами та дівчата мали півтори години, а діти обох статей – одну годину.

При цьому існували "Правила для г. г. членовъ и посѣтителей Харьковскаго Гімнастическаго Обще-

ства", де зазначалось, що "...для лицъ болѣе опытныхъ разрѣшаются вольныя упражненія не далѣе получаса, по истеченіи котораго никто не долженъ болѣе заниматься гимнастикой".

Певні вимоги існували й до спортивного одягу осіб, що займались гімнастикою: "...были по возможности въ однообразныхъ гимнастическихъ чистыхъ костюмахъ, т. е. въ синихъ брюкахъ и бѣлой фуфайкѣ. Гимнастическіе же фуфайка и башмаки (или туфли) обязательны, ибо безъ нихъ къ упражненіямъ, никто не допускается" [14].

Товариство розвивало поряд із гімнастикою такі види спорту, як фехтування, важку атлетику, боротьбу [8].

Форми організації занять, які застосовувались у Товаристві були доволі різноманітні: гімнастичні вечори (тренувальні заняття), гімнастичні вечори "для испытанія результатовъ занятій", публічні та сімейні вечори, дитячі ігри, ялинка для дітей, вистави в театрі, загородні прогулянки, публічні літні змагання, змагання в цирку Муссурі, виступи з благої метою, виступи на гімнастичному святі, змагання на призи "за гимнастику", "за атлетику", "за боротьбу". Застосування таких форм роботи Товариством дозволяло проводити широку агітаційну роботу серед населення Харкова із залучення до занять фізичною культурою та спортом, у тому числі жінок та дітей; сприяли розвитку видів спорту, які культивувало Товариство.

Аналізуючи показники відвідування зали, необхідно зазначити, що проведена робота мала позитивний вплив (таблиця 2). Так, кількість відвідувань дорослими за досліджуваний період поступово зростає, за виключенням 1900 р. Зниження показників у 1900 році обумовлено незручним приміщенням для занять, через те, що Римсько-Католицька церква, у якої воно орендується, зменшила площу користування для Товариства.

За 15 років існування спортивної організації збільшилися показники кількості відвідувань зали дорослими відвідувачами більше ніж у 8 разів, а кількості гімнастичних вечорів – у 1,7 рази.

Серед різних верств населення, які займались у залі Товариства у 1896 році, найбільша чисельність відвідувань у дорослих – 73% (4585 разів), дійсних членів – 17% (1092 рази) та дам – 10% (602 рази). У 1900 році Товариством було організовано дитячі ігри [11]. Відповідно кількість відвідувань зали дітьми склала 8% від загальної кількості (рис. 2).

Методичною основою роботи викладацько-тренерського складу слугували "...два журнала, посвященные гимнастикѣ и спорту: Turner-Zeitung и Athleten-Zeitung", які отримувало товариство. Наочно були представлені різноманітні гімнастичні вправи у вигляді "19 таблиць рисунковъ" [9]. Також на той час виходили перекладні роботи, присвячені фізичній культурі, у журналах публікували бібліографічні огляди книг з фізичного виховання, що видавалися у Росії [4].

Таблиця 1
План занять для груп Харківського 1-го Гімнастичного Товариства (1909–1910)

Групи Товариства	Дні тижня та час для занять				
	Понеділок	Вівторок	Середа	Четвер	П'ятниця
Дійсні члени	20:30–22:30	20:30–22:30	20:30–22:30	20:30–22:30	20:30–22:30
Дорослі відвідувачі I групи		20:30–22:30		20:30–22:30	
Дорослі відвідувачі II групи			20:30–22:30		20:30–22:30
Дами та дівчата	18:30–20:00			18:30–20:00	
Діти обох статей		18:30–19:30			18:30–19:30

Таблиця 2

Показники відвідування зали, проведених гімнастичних вечорів та змагань Харківського 1-го Гімнастичного Товариства (1894–1896, 1900, 1909)

Показники	1894	1895	Роки 1896	1900	1909
Відвідування зали (кіл-ть разів):	1872	3526	6279	5416	
– Дійсними членами		566	1092	796	
– Дорослими відвідувачами	1872	2960	4585	3835	15336
– Дамами та дівцями			602	330	
– Дітьми (для дитячих ігор)				455	
Гімнастичних вечорів (кіл-ть)	106	118	158	150	187
Змагань на призи (кіл-ть)				1	13

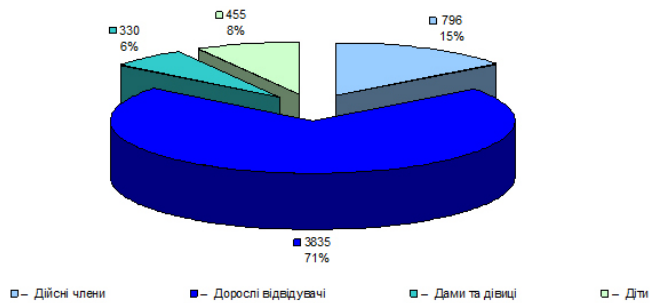

Рис. 2. Співвідношення різних категорій відвідувачів щодо кількості разів відвідування зали Гімнастичного Товариства у 1900 році

Висновки / Дискусія

У результаті дослідження встановлено, що Гімнастичне товариство засновано із гуртка любителів гімнастики у 1894 році при участі почесного члена Товариства Максиміліана Христіановича Гельферихъ – відомого у місті підприємця, мецената (який вносив найбільшу суму по-

жертвувань) та інших осіб, що доповнює дані Л. Вострокнута та уточнює відомості М. Олійника і Ю. Грота. Продовжено науковий пошук А. Бондарь, О. Вацеби, Г. Грибана, О. Ляха-Породька Т. Устінової, С. Філя та інших з історії розвитку спортивного руху у різних регіонах України наприкінці XIX та початку XX століття. Підтверджено дані І. Балджи, Г. Саленко щодо фінансування перших спортивних організацій. Розширено результати попередніх наукових досліджень щодо функціонування товариств у наступних напрямках: організаційна структура та склад, функції викладача (тренера), залучення жінок і дітей до занять фізичною культурою, джерела прибутків та статті видатків, розклад та форми організації занять, діяльність з розвитку фізичної культури та окремих видів спорту (гімнастика, фехтування, боротьба, важка атлетика) на території Харківської губернії 1-го Гімнастичного Товариства.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з узагальненням звітів про діяльність товариств з інших видів спорту, які були засновані того часу у Харківській губернії.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що немає конфлікту інтересів, який може сприйматися таким, що може завдати шкоди неупередженості статті.
Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

Список посилань

1. Балджи, І., Саленко, Г. (2016), "Физкультурно-спортивное движение в Екатеринославской губернии в дореволюционный период (конец XIX в. – 1917 г.)", *Спортивний вісник Придніпров'я*, № 1, С. 152-157.
2. Бондарь, А.С. (2012), "История развития и традиции спорта на Слобожанщине", *Слобожанський науково-спортивний вісник*, № 5, С. 156-159.
3. Вацеба, О. (1997), *Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху*, Івано-Франківськ.
4. Вострокнута, Л.Д. (2001), "Нормативно-правова основа діяльності спортивних організацій в Україні (кінець XIX – поч. XX ст.)", *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*, Випуск 15, С. 151-155.
5. Гасюк, І.Л. (2009), "Еволюція організаційно-правових основ державного управління фізичною культурою й спортом на українських землях наприкінці XIX століття та в радянський період", *Університетські наукові записки*, № 4 (32), С. 261-272.
6. Грибан, Г.П. (2018), "Історія діяльності спортивних товариств на Житомирщині в 1893–1922 роках", *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, № 5, С. 446-453.
7. Лях-Породько, О.О. (2009), "Особливості становлення сокольського руху на українських землях Російської імперії на початку XX століття", *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, № 1, С. 86-99.
8. Олейник, Н.А., Грот, Ю.И. (2002), *История физической культуры и спорта на Харьковщине*, Т. 1, С. 5-11.
9. *Отчет о деятельности Харьковского Гимнастического Общества за 1895 (1896)*, Харьков, 19 с.
10. *Отчет о деятельности Харьковского Гимнастического Общества за 1896 (1897)*, Харьков, 15 с.
11. *Отчет о деятельности Харьковского Гимнастического Общества оть 1-го февраля 1900 г. по 1-е февраля 1901 г.* (1901), Харьков, 13 с.
12. Устінова, Т. (2012), "Розвиток гімнастичного руху в контексті фізкультурної освіти країн Європи (друга половина XIX століття – 30-ті роки XX століття)", *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, № 3, С. 134-138.
13. Філь, С.М., Худолій, О.М., Малка, Г.В. (2003), *Історія фізичної культури*, С. 99-101.
14. *Харьковское 1-е Гимнастическое Общество. Годичный отчетъ съ 1-го февраля 1909 года по 1-е февраля 1910 года* (1910), Харьков, 15 с.

Стаття надійшла до редакції: 25.10.2019 р.

Опубліковано: 30.12.2019 р.

Аннотация. Лариса Таран. Особенности деятельности Первого Гимнастического Общества в Харьковской губернии в конце XIX и начале XX века. Цель: установить особенности и направления деятельности по развитию физической культуры и спорта на территории Харьковской губернии 1-го Гимнастического Общества. **Материал и методы:** материалом исследования послужили сохранные редкие издания – "отчеты о деятельности Харьковскаго Гимнастическаго Общества за 1895, 1896, 1900, 1909 годы". Методы исследования: анализ и обобщение данных научной литературы, проблемно-поисковый, историко-системный и логический методы. **Результаты:** в конце XIX и начале XX века спорт распространяется в крупных городах, а основой для развития физической культуры и спорта становятся учебные заведения и спортивные общества. Харьковское 1-ое Гимнастическое Общество начало работать одним из первых на Харьковщине. Применение различных форм организации занятий позволяло проводить широкую агитационную работу среди населения Харькова по привлечению к занятиям физической культурой и спортом, в том числе женщин и детей; способствовать развитию видов спорта, которые культивировало Общество. **Выводы:** в результате исследования установлены год основания и учредители 1-го Гимнастического Общества. Расширены результаты предыдущих научных исследований по функционированию обществ в конце XIX и начале XX века в следующих направлениях: организационная структура и состав, функции преподавателя (тренера), привлечение женщин и детей к занятиям физической культурой, источники доходов и статьи расходов, расписание и формы организации занятий, деятельность по развитию физической культуры и отдельных видов спорта на территории Харьковской губернии 1-го Гимнастического Общества.

Ключевые слова: Гимнастическое Общество, спортивное движение, физическая культура, спорт, Харьковская губерния.

Abstract. Larysa Taran. Features of the activities of the First Gymnastic Society in the Kharkiv province at the end of the XIX and beginning of the XX century. Purpose: to establish the features and areas of activity for the development of physical culture and sports in the territory of the Kharkiv province of the 1st Gymnastic Society. **Material & Methods:** the research material was preserved in rare editions – reports on the activities of the Kharkiv Gymnastic Society for 1895, 1896, 1900, 1909. Research methods: analysis and synthesis of scientific literature data, problem-search, historical-systemic and logical methods. **Results:** revealed that at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries, sports spread in large cities, and educational institutions and sports societies became the basis for the development of physical culture and sports. Kharkiv 1st Gymnastic Society began to work one of the first in the Kharkiv region. The use of various forms of organization of classes made it possible to carry out extensive campaigning among the population of Kharkiv to attract physical education and sports, including women and children; contribute to the development of sports that the Society has cultivated. **Conclusions:** as a result of the study, the year of foundation and founders of the 1st Gymnastic Society was established. The results of previous scientific studies on the functioning of societies at the end of the 19th and beginning of the 20th centuries were expanded in the following areas: organizational structure and composition, functions of a teacher (trainer), attracting women and children to physical education, sources of income and expense items, timetable and forms of organization of classes, activities for the development of physical education and individual sports in the territory of Kharkiv province, the 1st Gymnastic Society.

Keywords: Gymnastic Society, sports movement, physical education, sport, Kharkiv province.

References

1. Baldzhi, I. & Salenko, G. (2016), "Physical Culture and Sports Movement in the Yekaterinoslav Province in the Pre-Revolutionary Period (End of the 19th Century – 1917)", *Sportivnyy visnik Pridniprova'ya*, No. 1, pp. 152-157. (in Russ.)
2. Bondar, A.S. (2012), "The History of the Development and Traditions of Sports in the Slobozhanshchina", *Slobozans'kij naukovy-sportivnyy visnik*, No. 5, pp. 156-159. (in Russ.)
3. Vatsheba, O. (1997), *Narys z istorii zakhidnoukrainskoho sportyvnoho rukhu* [Essays on the History of Western Ukrainian Sports Movement], Ivano-Frankivsk. (in Ukr.)
4. Vostroknutov, L.D. (2001), "The Legal Basis of Activity of Sports Organizations in Ukraine (End of XIX – Beginning of XX Century)", *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, Vypusk 15, pp. 151-155. (in Ukr.)
5. Hasiuk, I.L. (2009), "The evolution of the organizational and legal foundations of public management of physical culture and sports in the Ukrainian lands at the end of the 19th century and in the Soviet period", *Universytetski naukovy zapysky*, No. 4 (32), pp. 261-272. (in Ukr.)
6. Hryban, H.P. (2018), "The History of Activity of Sports Societies in Zhytomyr Region in 1893–1922", *Fizychna kultura, sport ta zdorovia natsii*, No. 5, pp. 446-453. (in Ukr.)
7. Liakh-Porodko, O.O. (2009), "Peculiarities of Formation of the Falcon Movement in the Ukrainian Lands of the Russian Empire at the Beginning of the XX Century", *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, No. 1, pp. 86-99. (in Ukr.)
8. Oleynik, N.A. & Grot, Yu.I. (2002), *Istoriya fizychnoy kultury i sporta na Kharkovshchine* [The history of physical culture and sports in the Kharkov region], Vol. 1, pp. 5-11. (in Russ.)
9. *Report on the activities of the Kharkov Gymnastic Society for 1895 (1896)*, Kharkiv, 19 p. (in Russ.)
10. *Report on the activities of the Kharkov Gymnastic Society for 1896 (1897)*, Kharkiv, 15 p. (in Russ.)
11. *Report on the activities of the Kharkov Gymnastic Society from February 1, 1900 to February 1, 1901 (1901)*, Kharkiv, 13 p. (in Russ.)
12. Ustinova, T. (2012), "The Development of Gymnastic Movement in the Context of Physical Education in Europe (Second Half of the 19th Century – 30s of the 20th Century)", *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, No. 3, pp. 134-138. (in Ukr.)
13. Fil, S.M., Khudoliy, O.M. & Malka, H.V. (2003), *Istoriia fizychnoi kultury* [History of Physical Culture], pp. 99-101. (in Ukr.)
14. *Kharkov 1st Gymnastic Society. Annual report from February 1, 1909 to February 1, 1910 (1910)*, Kharkov, 15 p. (in Russ.)

Received: 25.10.2019.

Published: 30.12.2019.

Відомості про авторів / Information about the Authors

Таран Лариса Миколаївна: к. фіз. вих., доцент; Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська, 99, м. Харків, 61058, Україна.

Таран Лариса Николаевна: к. физ. восп., доцент; Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клоковская 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Larysa Taran: PhD (Physical Education and Sport); Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkivska str. 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.

ORCID.ORG/0000-0001-8141-443X

E-mail: taranlarisa11@gmail.com